

K R O N I E K.

□ □ BOEKBESPREKING. □ □

MARIE METZ—KONING, *De Bannenburg*, roman, 2 dln., Amsterdam, L. J. Veen, zonder jaartal.

In het tweede deel van dezen soi-disant roman, op bl. 114 onderaan, leest men het volgende: „Ze was een en al liefde, deed al het administratiewerk, las Hedwig onbenullige romans voor, zong voor haar en vertroetelde haar, zoo de ziekte-suggestie nog verhoogend”. Dit lijkt mij een onvoorzichtig zinnetje. Men zou mevrouw Marie Metz—Koning den raad kunnen geven, of het in eventueele volgende uitgaven (want die zullen wel komen!) geheel te schrappen, of de bewijzen voor Wilna's een-en-al-liefheid met één te verminderen. Zou de schrijfster gesteld zijn op hetzelfde rhytme of volumen, dan zou zij de woorden: „las Hedwig onbenullige romans voor” kunnen vervangen b.v. door: las Hedwig het feuilleton van de krant voor. Het is die mededeeling over onbenullige romans, welke ik onvoorzichtig acht. Onze voorouders wisten het al: in het huis van een gehangene spreke men nooit van een strop — ik-voor-mij, ik weet niet hoe het anderen vergaan is, maar toen ik de bewuste mededeeling gelezen had, kon ik niet beletten dat een vraag zich in mij vormde — of liever niét vormde, want zij bleef in den vage — een vraag die ongeveer aldus te vertalen ware: „Hé! Onbenullige romans? Zou daar misschien „De Bannenburg” óók bij zijn geweest?” Een niet alleen zeer vage, vreemde, maar volstrekt absurde, misschien alleen langs occultistischen weg te verklaren vraag, ik geef het gaarne toe! Het moet een spotgeest geweest zijn, die mij haar ingegeven heeft. Daarenboven, kan men dezen nieuwen roman van de befaamde schrijfster eigenlijk wel rechtaf onbenullig noemen? Is niet veeleer

een woord van tegenovergestelden zin daarop van toepassing, kan men, althans in zeker opzicht, deze uitgave, in een tijd als de onze, niet als uiterst verstandig en weldoordacht kwalificeeren? Inderdaad, ik ben er volkomen van overtuigd, dat „de Bannenburg” nú al vele honderden lezers gevonden heeft en er nog honderden bij vinden zal, dat er dus — voor zoover dit dan in ons kleine Holland (pardon, Groot Nederland!) mogelijk is — flinke zaken mee gemaakt zullen worden, en dat de schrijfster de door haar beoogde propaganda voor hetgeen zij het occultisme noemt — d.w.z. voor tafeldans, spiritisme, z.g. „zieners”, somnambules, koffiedikvrouwjes enz. enz. — er ten volle mede bereiken zal. Voornamelijk in den Haag, die schoone wereldstad, dat politiek en geestelijk centrum, waar — gelijk ik mij meermalen heb laten vertellen — de equipages en de auto's der élite voor de huizen van dames en heeren „helderzienden” in den letterlijksten zin queue maken, zal er heel wat van te plaatscn zijn. Zeer juist gezien was het dus van de schrijfster ook den „ziener” in haar boek te doen wonen te Scheveningen. Dit liefelijke en gezonde oord, waar al wat hoog, diep, ernstig, in één woord „geestelijk” leeft, zich pleegt te vereenigen (wel te verstaan: in het seizoen!) was ook als (misschien eveneens slechts tijdelijke?) woonplaats voor een „helderziende” feitelijk aangewezen.

Daar ik-voor-mij nu evenwel koppiglijk persisteer bij mijn zeer subjectieve meening, dat „De Bannenburg” van Marie Metz—Koning, behalve dan een in zeker opzicht verstandige, ja zelfs slimme, óók — zij het van ander standpunt — een onbenullige en nietswaardige roman genoemd worden kan, dien ik hier althans wel eenige poging aan te wenden om deze meening nader toe te lichten.

Welnu, gaarne! Doch van één handelwijze, die daartoe overigens niet ondienstig zou kunnen geheeten worden, moet men mij niettemin vrijstelling verleen. Ik kan niet van mijzelf verkrijgen, het verhaaltje te gaan oververtellen. Dat soort van werk is mij te vervelend; de nieuwsgierigheid dus, van hen die 't boek zelf tot nog toe niet onder oogen kregen, kan ik niet bevredigen. Mevrouw Metz-Koning en haar wakkere uitgever trouwens zullen mij deze weigering zonder twijfel geenszins ten kwade duiden. Als ik het geschiedenisje hier oververtelde... ja, wat bleef er dan eigenlijk over voor wie dit lezen, en vervolgens den roman zelf, in eigen tweedeeligen vorm, in de portefeuille van zijn leesgezelschap aantreffen zou!

In het „Voorwoord”, door de schrijfster nog eens expresselijk onderteekend, las ik het volgende: „Wie een Christen is, in de esoterische beteekenis van het woord” (waarschijnlijke bedoeling: wie behoort tot hen, die zich te goeder trouw verbeelden Christenen te zijn. H. R.) maakt Christelijk doorvoeld werk, wie een materialist is, maakt materialistisch doorvoeld werk; en wie een discipel hoopt te worden van den grooten Occultist aan wien ik dit boek opdroeg, kan wel niet anders meer doen dan Occultistisch doorvoeld werk maken.” De schrijfster vergeet, dat men ook nog werk kan maken, dat in 't geheel niet doorvoeld is. Maar misschien heeft zij deze mogelijkheid buiten beschouwing willen laten. Zij vervolgt: „Toch heb ik er naar gezocht, dit werk in een zéér romantischen vorm te gieten, het zóó te maken dat iedereen, ook de meest ongeloofige, het als een roman zal kunnen lezen”. Ugh! Telkens wanneer ik een zinnetje als dit overschrijf, is het mij alsof ik de pleister afscheur van een etterende wond. Ik zet er onwillekeurig een vies gezicht bij. „Werk gieten in een romantischen vorm”, „iets maken zoo dat een ander het als een roman kan lezen,” wat is dat

voor viezigheid, wat is dat voor een nare en rare warwinkel, wat moet ik daarmee beginnen? En dat woordje „toch”, hoe moet ik dat woordje „toch” verstaan? Bedoelt de schrijfster: een occultistisch doorvoeld werk kán of mág eigenlijk niet in een „romantischen vorm gegoten” worden, maar tóch heb ik gezócht dat te doen? Bedoelt zij: de occultistische gedachte is eigenlijk veel te hoog en te ernstig om in een roman te worden geuit (want „een romantische vorm” zal wel beduiden: de vorm van een roman) maar ik kon de centen der ongeloofige romanlezers niet missen? Of wil mevrouw Metz misschien — iets meer idealistisch! — te kennen geven, dat een roman nu eenmaal iets is, dat als aangename verpoozing door duizenden begeerd wordt (méér dan een „occultistisch doorvoeld” betoog b.v.) en dat zij daarom maar heeft besloten haar werk dien vorm te geven, neen, in dien vorm te gieten, om zodoende argelooze romanlezers, waaronder zonder twijfel „de meest ongeloofigen”, tot haar occultisme te bekeeren?

Maar wat voor een ellendig lage opvatting heeft deze dame, die toch velen eenmaal een kunstenaars achtten te zijn, dan van den roman? Op wat voor onverantwoordelijke wijze werkt zij mee om dezen vorm van litteratuur bij alle oprechte kunstminnaars, ja bij alle eenigszins gevoelige en ernstige menschen in discrediet te brengen! Behoort een roman dan niet een kunstwerk te zijn, en is een echt kunstwerk niet altijd en overal het noodzakelijk-zoo-en-niet-anders mogelijke werk van een tot schoone uiting gedrongen mensch? Nooit gegoten, maar gesmeed, in het vuur van de ziel, met al de arbeidskracht van zoo een harts-tochtelijk getuiger, dien men een kunstenaar heet! Mevrouw Metz spreekt daar zoo koelweg, ja bijna ironisch, van Christenen — „in de esoterische beteekenis van het woord” — maar zou zij in haar hart werkelijk nooit eens bang zijn, bang dat

Hij terugkomen kon, en doordringen opnieuw in den tempel, en er de sjaggeraars en de schijnheiligen, en ook de ontheiligende onverschilligen met de zweep uit verjagen? Want ja, ik meen het zoo, ook de schoone romankunst is een hoog ideaal, en dus heilig, en dus tehuis in den tempel! En wij, die léven voor dit ideaal, wij hebben er nu genoeg van, het miskend en misbruikt te zien, mishandeld met onheilige handen. Weinige kunstvormen zijn er die zooveel menschbegrip en menschenliefde, zooveel heil en zooveel schoonheid over de wereld brachten. Bolland heeft den roman als zoodanig gehoond en bespot — wij hebben onze schouders opgehaald en gezwegen, want Bolland is een groot man, ofschoon dan een onbevoegde in litteraire kritiek — Just Havelaar heeft met minachting over den roman der laatste tijden gesproken, en wij hebben het verdragen, want wij wisten, dat hij sprak uit liefde voor den góeden, den gróóten roman. Maar van alle kanten komen stemmen op van veel kleineren, oneindig onbevoegderen, en roepen dat de roman niéts meer is, dat de roman heeft afgedaan. Goddank, wij weten wel beter! De epische kunst, het verhaal, is een kunst, zoo oud als het menschdom zelf misschien, als de beschaving ten minste, en die nooit sterven kan dan mét het menschdom. Maar dat het misbruik van, en de onverschilligheid voor dezen vorm van kunst, dat het slordige dilettantisme en de brutale maar-raak-schrijverij na de opleving van den roman, een dertig jaar geleden nu, hand over hand toenamen, dat moeten wij toegeven, en dat is ellendig, en dat hebt ook gij u aan te trekken, mevrouw Metz—Koning! En dat dit koren is op den molen, den oud-hollandschen molen, der hollandsch-degelijken en hollandsch-nuchteren, der naarstige en duffe strevers naar ernstige bezadigdheid, der braven en godzaligen die „t altijd wel gezegd hebben” —

dat is ook maar al te waar, en maar ál te ellendig!

Marie Metz—Koning heeft een boek geschreven om haar onrijpe, z.g. occultistische meeninkjes (dat ze onrijp zijn, zegt ze zelf!) aan de groote klok te hangen. Ik ben er nog zoo zeker niet van, dat het haar ernst is, heilige ernst, ook met dat occultisme, (zoo min als met de kunst, bedoel ik), dat zij werkelijk adepten maken wil, het geluk der occultistische overtuiging over de menigte verspreiden. Het zou mij eigenlijk volstrekt niet verwonderen, als het deze van ouds wat mooi-doenerige, wat aanstellerige schrijfster in den grond nergens anders om te doen was dan om weer eens heel bijzonder te schijnen, heel extravagant, een „ingewijde” in het occultisme. Neen, er is geen echte ernst, ook in dit boek van haar — om van geestdrift in dit verband nu maar niet te spreken — er is niets dan wat handigheid, wat vaardigheid en frivoool gebluf. Nu ja, ééinig fijn gevoel is er ook wel, en ook hier en daar iets dat aan echte schrijfkunst herinnert. Nog altijd is hier iemand aan het woord, die wel zou kúnnen schrijven, als zij iets werkelijks te schrijven had. Het begin van den roman, hoe haastig ook blijkbaar gepend, en doorspekt soms van opzichtige, ja mallootige beelden, vergelijkingen, uitroepen, het laat toch nog iets veel beters verwachten dan later te volgen blijkt. Er is stemming in de beschrijving van het spookslot waar de moord geschiedt, en van het eerste gedoe na dien moord, er is iets zuivers en fijns in sommige opmerkingen over de intuïtie van de heldin. Dat zij het gevoel heeft, eigenlijk wel te weten wie den moord heeft begaan, het zich alleen maar niet te kunnen herinneren, het lijkt ons volstrekt niet onmogelijk of onwaarschijnlijk en brengt een lichte ontroering, eigenlijk: verwachting van ontroering in ons teweeg. Wij lezers hebben immers al dadelijk sterke verdenking tegen Lena, het meisje dat met den vermoorde is opgevoed,

maar heel goed begrijpen wij tevens dat Hedwig, zijn vrouw — die misschien al wel eenige jaloezie op haar heeft moeten overwinnen, dus bij wie dat „complex”: Lena's verhouding tot Reinout al min of meer verdrongen is — haar niet durft en ook niet kán verdenken. Voor zulk een verdenken n.l. is niet alleen scherpzinnigheid noodig, maar ook moed, en ook nog andere geestelijke capaciteiten.

Maar als ik nu verder nog gezegd heb, dat sommige personen in „De Bannenburgh” met geest en levendigheid zijn geschetst, sommige dialogen handig en niet zonder dramatisch vermogen in elkaar gezet, dan heb ik ook al het goede, wat ik omtrent dat boek zou weten te vertellen, eerlijk naar voren gebracht. De rest is prullig vernufts-werk. Nergens worden wij ontroerd. En van die heerlijke en diepgaande bewogenheid, die ons blij en gelukkig maakt, blij een mensch te zijn en gelukkig met onze medemenschen, de kunstenaars, van die ontroering die ons edelste wezen tot zelfontdekking en bezinning brengt, van schoonheidsontroering is bij het lezen van dezen roman eenvoudig geen sprake! Dit, natuurlijk, wordt hier geconstateerd als een ondervinding van mij alleen, een zeer subjectieve, zeer persoonlijke ondervinding dus. Al wie wèl schoonheid in „De Bannenburgh” gevonden heeft, wordt vriendelijk verzocht, mij de pagina's aan te wijzen, waarbij dat geschiedde. Ik zal er mij dan nogmaals geheel voor openstellen, en, mocht ik er ook iets van ontdekken, openlijk en gaarne wat men noemt „amende honorable” maken.

Maar dit staat vast: er is absoluut niets dichterlijks, moois, ontroerends, er is alleen maar iets zoo op het eerste gezicht verwonderends, verbijsterends in, — gesteld dan dat het waar zou kúnnen zijn! — dat een onbekende, door geheel verborgen oorzaken, alleen door ons zelf, of het een of ander voorwerp dat wij hem vertoonen, te zien of aan te raken, zou kunnen bekend

worden met feiten of omstandigheden die iets met ons eigen leven of dat onzer gelieven hebben uit te staan. Het spreekt van zelf: als er zulke z.g. occulte krachten waren, dan zouden die ten slotte precies even natuurlijk genoemd moeten worden als b.v. de ons z.g. bekende krachten van stoom en electriciteit, ja als onze z.g. heel „gewone” menschelijke spierkracht. Ook dát zijn wonderen. Maar nuchtere mededeelingen of vertelsels over al deze krachten kunnen nooit schoonheid oproepen in onze ziel, en dus nooit kunst zijn.

Welnu, voor zoover Mevr. Metz—Koning's nieuwste „roman” niet eenvoudig een handig gefabrieekt amusementsverhaaltje is, een „sensational novel” — en als zoodanig lang zoo goed niet als b.v. „Conway's Called Back”, en „Dark Days”, Hume's Mystery of a Harsom-Cab en meer andere bekende shilling-shockers — bevat deze dure tweedeelige roman niets dan wat nuchtere mededeelingen en verzekeringen die, voor wie er waarde aan hechten mocht, misschien eenig puur verstandelijk belang kunnen hebben, maar anders ook niets, absoluut niets. Een oogenblik als litterair kunstwerk au sérieux genomen, verbaast het boek slechts door zijn holle leegte!

En deze dame — God betere 't! — schrijft tegenwoordig litteraire kritiek in een tijdschrift dat geredigeerd wordt door Cyriel Buysse, Louis Couperus en Frans Coenen!

Eéns, in antwoord op een enquête, heeft Marie Metz—Koning verklaard in circa drie weken een roman af te pennen. Ik weet niet of ook haar „Bannenburgh” in dat tempo neergeschreven is — men zou daar dan een soort respect voor kunnen hebben als voor het werk van een snelteekenaar! — maar dat het haastig is geschied, ja hoe langer hoe haastiger, staat wel vast. Het tweede deel is nog aanmerkelijk nonchalanter, met lossere, roekeloozere hand vervaardigd dan het eerste. Wil men

een paar staaltjes van waarschijnlijk door die haast veroorzaakte verward- of onbenulligheden? Op de eerste pagina van deel II lezen wij (er is sprake van den medicus Lavéry) „Op den bodem van zijn wezen was hij zeer gevoelig; vroeger was hij meer dan nerveus geweest; daarom had hij geestelijk steun gezocht in de wetenschap, in dat wat buiten hem was en hem een officieele rust gaf” (Ra-ra, wat is dat? H. R.) „Het was hem mogelijk, conclusies te maken; maar alleen langs officieel-wetenschappelijken weg (Wat dat toch is, de „officieele” wetenschap? Is dat die van Lorentz en van der Waals, van 't Hoff en Hugo de Vries?). „Hij had zich stoffelijke grenzen gesteld; al wat daarbuiten viel, gaf onvastheid en onzekerheid” (Begrijpe wie kan dit abrakadabra! H. R.)

II, bl. 91: „Toen alle vier tegelijk wegreden: Wilna en Lämpke in 't wagentje, Victor en Hedwig te paard, schoot er een groene straal van haat uit Wilna's oogen naar de fraaie figuur van Victor.” Als dit nu geen zinnetje is uit een onvervalschte „hinter-treppen-roman”, dan weet ik het niet! En dit dan? (II, bl. 141) „Nog even raakte Hedwig Wilna's hoofd aan, toen verliet ze de kamer, er den eigenaardigen geur achterlatend die haar altijd als een fluïde omgaf: een lichaamsgeur, die aan lelietjes-vandalen deed denken.”

Waarachtig, ook dit nieuwste product van mevrouw Metz—Koning laat een eigenaardigen geur na, maar aan lelietjes-vandalen — of zoo iets teer-moois en liefbescheidens — heeft deze mij niet bepaald doen denken. Iets opzichtig en opdringerig, iets valsch-romantisch en gewild-extravagants is er altijd geweest in deze litteraire verschijning — maar nú is dat wel heel geworden! En 't spijt me — want, niet waar? het lijkt wreed en onridderlijk tegenover een vrouw — maar dit diende ook hier wel eens met kracht gezegd.

H. R.

JOH. DE MEESTER, *De Kindsheid van Harlekijntje*, Amst. Em. Querido, zonder jaartal.

Niet alleen op den titel van dit boek ontbreekt het jaartal, maar ook binnenin kan men nergens vinden wanneer deze stukjes zijn geschreven. Deze stukjes, zeg ik, met een algemeen woord, want dit is een bundel van zeer heterogeenen inhoud. De titel, die voor het geheele boek genomen is, hoort eigenlijk alleen bij het eerste stukje, *) een pathetisch verhaal, jeugdherinnering van den schrijver. Daarop volgen zes schetsjes onder den gezamenlijken titel „Thuiskomsten”. Vervolgen „Oase,” een stukje komkommertijd-journalistiek, en tot slot een komediestukje in drie bedrijven, genaamd „Een Geval van Tooneelbescherming”.

Ik verzoek verlof hier alléén de Thuiskomsten-schetsjes met eenige woorden te mogen bespreken. De rest van den bundel beschouw ik, salva reverentia, als vulsel. Ik vermoed dat „De Kindsheid van Harlekijntje” uit een der vergeten laden van een oud schrijfbureau gekomen is, „Oase” uit een vergeelde krant geknipt, het „Geval van Tooneelbescherming”.... uit de overhamsterde portefeuille van een tooneel-directeur teruggehaald, alles om den uitgever in staat te stellen met de nieuwe en frissche „Thuiskomsten” een bundeltje te maken. „Thuiskomsten”.... ik begrijp wel, het is een titel waaronder men moeilijk aan het schrijven kan blijven, ofschoon, gelijk de auteur zeer juist gevoeld heeft, iédere „thuiskomst” een min- of meer dramatisch moment geeft, een aanleiding tot diepere zielsonderving of psychologisch conflict. Maar aardiger (en waardiger) zou het zeker zijn geweest, als de schrijver het dozijn er van had vol gemaakt en géén vulsel gebruikt voor zijn nieuwen bundel.

*) Wanneer zal het toch eens uit zijn met die geheel verkeerde, misleidende gewoonte, geheele bundels te betitelen met den naam van het voorste verhaal, of schetsje, dat er in staat!

„Thuiskomsten” inderdaad, dat was weer nèt iets voor De Meester! In deze kolommen is al vaak op het sterke, frische en zeer eigene talent van dezen auteur gewezen, toch geven deze zes schetsjes daartoe opnieuw gereede aanleiding. De Meester toont zich altijd precies zooals hij is, maar 1° is hij niet altijd precies dezelfde en 2° eigent zich niet ieder schrijfggenre even goed voor zijn bizonderen aard en wezen. Schetsjes als deze, kort en scherp, nerveus-vlug neergezet, doen dit geheel en al. Denken doen zij, soms aan teekeningen van Forain, soms aan de meer hollandsche van Isaac Israëls. Het is impressionistische kunst, die niet met kleuren en lijnen, toch wèl met fijne nuances en vlugge bewegingen werkt. Voor wie het verstaat, luisterende te lezen, is het als hoorde hij den schrijver vertellen, zeer levendig, in korte, soms als afgeknapte zinnnetjes en met gebaren zooals ook een impressionistisch schilder ze laat zien, als hij bezig is een impressie op het doek te werpen met borstel en duim. Dit wat het uiterlijke betreft, maar het is niet in de eerste plaats van uiterlijks dat deze schrijver-impressionist indrukken ontvangt. Zelfs wordt maar weinig van zijn innerlijke ondervinding, van zijn emotie, door uiterlijkheid geopenbaard. Verzwegen, verbeten, half gesmoord leed is het onderwerp, als zoo vaak bij De Meester, zoo ook telkens weer in deze schetsjes. Niet altijd is dit leed „het leed van den hartstocht” — ofschoon onlangs een criticus van dezen bundel ons dit wilde doen gelooven. Hoe groote plaats de wrange pijn der onbevredigdheid ook in Joh. de Meester's oeuvre moge innemen, hij kent ook nog heel wat ander leed, deze schetsjes zijn er het bewijs van. De eenige overeenkomst, misschien, tusschen de verschillende nuances van verdriet, pijn, weemoed, hier geboden, is dat zij geen van alle larmoyant zijn, maar alle stil, nauw merkbaar voor anderen, innerlijk diep schrijnend, maar snel verbeten.

Werd met het bovenstaande, naar ik hoop, het frissche, pittige, rake en innige van dit werk eenigszins nader omschreven, dit zelfde verklare den indruk van eenigszins uitdendtijd, van al bijna ouderwetsch te zijn, die wij er eveneens uit ontvangen. Ook dat Joh. de Meester bij uitstek de schrijver zou zijn, die „de ziel geeft van onzen tijd” ben ik met den zooeven genoemden criticus (Mr. P. H. Ritter Jr. in Den Gulden Wirckel) niet eens. „In zijn korte, gesaccadeerde, snelvervlietende zinnen” — zegt Mr. Ritter — „spreekt de moderne mensch de taal van het moderne leven”. Het is moeilijk praten over zoo iets vaags als moderniteit, het moet bij aanvoelen blijven — voor mij is de moderne taal, die deze moderne mensch spreekt, zéér typisch voor het tijdvak dat nu een jaar of tien, twintig, achter ons ligt, het tijdvak toen ook in de schilderkunst het impressionisme zijn hoogsten bloei bereikte. Trouwens niet enkel in de kunst, ook in het leven zelf — waarvan trouwens, als steeds, de kunst de getrouwe spiegel is — verlangen wij tegenwoordig, wij allernodigste menschen, naar meer bezonkenheid, meer stijl, naar de eindelijk rust brengende beheersching. De Meester's toch zeer door mij bewonderde schetsjes zijn de „tranches de vie” waarmee de vorige eeuw haar „fin-de-siècle” beleefde, in hun uiterste verpuring, intensifieering, verfijning ook. Verder gaan kón men niet in deze richting, en daarom is het dan ook dat de reactie al lang in gang is, en dat de ziel van onzen tijd, door andere werken, zich uitspreekt zoo rustig en breed als zij vermag, in haar groot, haar overmachtig verlangen naar klaar levensbegrip en innerlijke harmonie.

Of deze nieuwe stemmen door volte van emotie, door de dracht van hun geluid, al een innigheid hebben bereikt, zoo sterk als die van De Meester in deze zijn nerveuse schetsjes — ziedaar een andere kwestie!